

Program

Tidspunkt	Hva
11:00	Velkommen og introduksjonsrunde
11:10	Undervisning utfordres. Demokratisk medborgerskap når demokratiet er under press <ul style="list-style-type: none">- Undervisning i møte med polarisering, konspirasjonsteorier og anti-demokratiske holdninger- Dialog som verktøy for inkluderende samtaler i klasserommet
11:30	Felles kraft. Freds- og menneskerettighetssentrene <ul style="list-style-type: none">- Hvor mange når vi, hvem når vi og hvor når vi de- Samarbeid med universitets- og høyskolesektoren- Historisk og internasjonalt forankret- Samarbeid om kunnskaps og metodeutvikling - Helhet og mangfold
11:50	Fra praksisfeltet. Rasisme og gruppefiendtlighet <ul style="list-style-type: none">- Praksis og forskning knyttet til undervisningens rolle i å bekjempe rasisme og gruppebasert fiendtlighet- Dembra- Relevans for arbeidet med regjeringens handlingsplan mot rasisme
12:10	Fra praksisfeltet. Ekstremisme og radikalisering <ul style="list-style-type: none">- Praksis og forskning: skolens rolle i å bekjempe radikalisering, utenforskap, og dehumanisering- 22. juli og demokratisk medborgerskap- Relevans for Ekstremismekommisjonen
12:30- 13.00	Lunsj
13:00	Freds- og menneskerettighetssentrene – potensial og muligheter fremover
13:30	Spørsmål og samtale
14:00	Slutt

Om freds- og menneskerettighetssentrene

KD gir fast driftstilskudd til 7 freds- og menneskerettighetssentre (stiftelser):

Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (Holocaustsenteret i Villa Grande på Bygdøy), Falstadsenteret (Levanger), Narviksenteret (Narvik), Stiftelsen Arkivet (Kristiansand), Raftostiftelsen (Bergen), Nansensenteret (Lillehammer), Det europeiske Wergelandsenteret (eies av Norge og Europarådet sammen).

De fleste av sentrene har over tid kommet inn på budsjettet gjennom vedtak i Stortinget, og det ble i 2017 laget en [strategi](#) for støtte til sentrene og forpliktelser. Strategien legger vekt på særtrekkene til sentrene, og de har stor frihet i valg av innhold og arbeidsformer. Strategien skal bidra til at sentrene samarbeider og utfyller hverandre. Støtten fra KD er begrunnet i pedagogisk opplegg rettet mot elever eller forskning.

Størrelsen på driftsstøtten varierer mellom de ulike sentrene. Holocaustsenteret som er størst, har f.eks. et nasjonalt mandat, holder til i et statlig eid bygg, og får støtte til både utdanning, formidling og forskning. På den andre enden av skalaen er Raftostiftelsen i Bergen, som i hovedsak er privatfinansiert men får statlig støtte til undervisningsvirksomhet om menneskerettigheter. *Vedlegg 2* for har mer informasjon om hvert enkelt senter.

Alle sentrene er involvert i det nasjonale [Dembra](#)-arbeidet (Demokratisk beredskap mot rasisme og antisemittisme), med regionalt undervisningsopplegg i sitt område. Sentrene har en svært viktig rolle i å gi elever innsikt i en tematikk som er stadig mer aktuell. Dette nasjonale tiltaket finansieres over kap. 226, post 21. Nærmere omtale av Dembra i *Vedlegg 1*.

Budsjettforslag 2023

I budsjettforslaget for 2023 foreslås det å bevilge 113,7 mill. kroner over kap. 224, post 70 tilskudd til freds- og menneskerettighetscenterne. Dette innebærer bla. videreføring på 1. mill. kroner fra RNB 2022 til Narviksenteret for å ferdigstille utviklingen av et digitalt register over norske soldater som deltok i kampene i Norge i 1940, samt å videreføre økningen på 1 mill. kroner til drift av Narviksenteret. KD foreslår videre å videreføre 1,4 mill. kroner til Falstadsenteret til styrking av undervisningen av skoleelever i menneskerettigheter og demokratisk medborgerskap. Det foreslås å bevilge 12. mill. kroner til Det Europeiske Wergelandsenteret i 2023.

22. juli- tematikk

Om 22. juli-senteret

- 22. juli-senteret er et statlig nasjonalt minne- og læringscenter med nasjonalt ansvar for å formidle kunnskap om terrorangrepet i regjeringskvartalet og på Utøya 22. juli 2011.
- Senteret har en viktig rolle som læringsarena, særlig for nye generasjoner som ikke selv husker det som skjedde. Det er viktig for regjeringen at også kommende generasjoner lærer om, minnes og reflekterer over terrorangrepet og tilgrensende tematikk

Felles prosjekt Utøya, EWC og 22. juli-senteret

Det Europeiske Wergelandsenteret, Utøya AS og 22. juli-senteret har sammen utviklet et [opplæringstilbud](#) om 22. juli 2011 og demokratisk medborgerskap som er et gratis opplæringstilbud for elever i 9. og 10. klasse fra skoler i hele Norge. Dette finansieres med 5 mill. kroner årlig fra KD.

Det Europeiske Wergelandsenteret (EWC) og Institutt for lærerutdanning ved NTNU utviklet lærings- og refleksjonsmateriell om 22. juli på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet i perioden 2018 – 2020. Ressursene ligger ute på www.22juli-ressurser.no. Regjeringen foreslår å gi dem 1 mill ekstra i 2023 for å tilpasse lærings- og refleksjonsmaterialet bedre til en digital visning og å forbedre brukervennligheten, samt å oppdatere innholdet

Vedlegg 1 Den nasjonale Dembra-satsingen

Dembra (Demokratisk beredskap mot antisemittisme og rasisme) er et tilbud om helhetlig satsing i skole og lærerutdanning for forebygging av ulike former for gruppefiendtlighet, slik som fordommer, rasisme, muslimfiendtlighet, antisemittisme og ekstremisme. Dembra tar utgangspunkt i skolens egne erfaringer, og gir konkrete metodiske verktøy for lærere og skoleledere til bruk i skolens hverdag. Både kompetanse om generelle mekanismer og kunnskap om sammenhengen mellom ulike former for rasisme og diskriminering er viktig for forebygging av spesifikke utfordringer som muslimfiendtlighet. Dembras vektlegging av den enkelte skoles egne behov gir også mulighet særlig satsning mot muslimfiendtlighet. Dembra startet opp i 2012 og har vært ledet av HL-senteret fra starten.

Fra 2016 er Dembra bygget ut til et nasjonalt tilbud. Seks freds- og menneskerettighetssentre i ulike deler av landet tilbyr Dembra: Raftostiftelsen på Vestlandet, ARKIVET freds- og menneskerettighetssenter på Sørlandet, Nansen Fredssenter i Innlandet, Falstadsenteret i Midt-Norge, HL-senteret på Østlandet og fra 2021 Narviksenteret i Nord-Norge. HL-senteret har også ansvar for samarbeid lærerutdanningsinstitusjoner (Dembra LU). Dembras læringsressurser for både skole og lærerutdanning er gratis tilgjengelig på dembra.no. Nettressursene er også oversatt til nordiske språk og engelsk, som et ledd av Kunnskapsdepartementets deltakelse i DIS-nettverket i regi av Nordisk ministerråd. Bare i tidsrommet 2020-2021 kurses det mellom 800 og 1500 lærere og om lag 10.000 lærerskolestudenter deltar gjennom Dembra LU. Dette gjør noe vesentlig med kompetansen i skolen knyttet til arbeidet med rasisme, gruppefiendtlige holdninger og demokratisk kompetanse.

Dembra er et gjennomgående tiltak i Handlingsplan mot antisemittisme, Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme, Handlingsplan mot diskriminering av og hat mot muslimer og Handlingsplan mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion.

Vedrørende budsjett Dembra

HL-senteret er koordinator for det nasjonale Dembra-arbeidet som er forankret blant arbeidsoppgavene til freds- og menneskerettighetssentrene. Dembra er per i dag et tilbud til ansatte barnetrinnet, ungdomsskolen, videregående og til studenter i lærerutdanningene.

Utdanningsdirektoratet fikk i 2021 i oppdrag fra KD å vurdere løpende også hvordan de kan sette Dembra i sammenheng med andre kompetansetiltak og ressurser for skolemiljø, for å gjøre sammenhengene mellom opplæring i fag og skolens arbeid med læringsmiljø tydelig.

- Dembra-ressursene ble oversatt til nordsamisk i forbindelse med at Narviksenteret ble med. Det samiske miljøet har i flere omganger uttrykt forventninger om at *Dembra-ressursene også med tiden blir oversatt til lulesamisk og sørsamisk*. Disse ressursene vil komme på plass innen juni 2023.
- I budsjettet for 2023 er Dembra styrket med 2 millioner kroner. *Det er nå underveis en utlysning av en stilling ved HL-senteret for å arbeide med de digitale ressursene. I 2023 vil det også komme på plass en stilling ved HL-senteret som vil holde i lærerutdanning, og som vil ha et særlig ansvar for å utvikle ressurser om konspirasjonsteorier og konspirasjonstenking.*

- I 2023 er det satt av 14,5 mill. kroner til Dembra- satsingen på kap. 226, post 21. det er en økning fra 12,5 mill. kroner i 2022.

Vedlegg 2

Presentasjon av hvert senter

Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter

[HL-senteret](#) ble opprettet i 2001 av Stortinget og har ca. 30 årsverk fordelt på dokumentasjon, undervisning og annen formidling. Senterets virkeområde er Holocaust, folkemord, menneskerettigheter og minoriteters vilkår. Senteret er en stiftelse med UiO på eiersiden. HL-senteret holder til i Villa Grande på Bygdøy, som var Vidkun Quislings bolig under 2. VK. Senteret tar imot mer enn 40 000 besøkende hvert år. HL-senteret mottar ca. 8000 skoleelever årlig. Senteret leder "Demokratisk beredskap mot rasisme og antisemittisme" ([Dembra](#)), og har ansvar for markering av den internasjonale [Holocaustdagen](#). Høsten 2021 ble tilbygget [MINO](#) ferdig, som regjeringen bevilget 51,8 millioner kroner til i 2018. For 2022 er driftstilskuddet på 40,8 mill. kroner. HL-senteret forvalter også [Benjaminprisen](#) for vegne av Utdanningsdirektoratet.

Falstadsenteret

[Falstadsenteret](#) driver undervisning, forskning og museum om Falstad fangeleir, andre verdenskrig og menneskerettigheter. Senteret ble stiftet i 2000 og flyttet i 2006 inn i den fredede Falstadbygningen på Ekne i Levanger kommune i Trøndelag. Falstad ble brukt som fangeleir under andre verdenskrig. Bygningene er tidligere brukt som skolehjem (1921-1941), tvangsarbeidsleir (1945-49), spesialscole (1951-1992) og museum (1995-2004). Det har om lag 23 ansatte, hvorav 5 professor II-stillinger/seniorforskere. I 2019 opplevde senteret god vekst med besøk av 8400 elever, studenter og lærere, som tok del i undervisningsopplegg og seminar. Totalt besøkstall var 17300. Falstadsenteret har arbeidet med utvikling av leiområdet som minnelandskap, til bruk i undervisning og formidling. Besøkende kan på iPad se et virtuelt landskap av leiren under 2. verdenskrig. Falstadsenteret og ARKIVET samarbeider om et [digitalt fangeregister](#) med 44.000 norske fanger under andre verdenskrig. Tilskuddet til Falstadsenteret for 2022 er på 23,6 mill. kroner.

Narviksenteret

[Senteret](#) ble stiftet i 2009 og driver med formidling, dokumentasjon og forskning på krig, konflikt og menneskerettigheter. Utgangspunktet er det tyske angrepet på Narvik i 1940, kamp og okkupasjonen i Nord-Norge. I 2020 hadde Narviksenteret 10 årsverk og 16 ansatte. Senteret arrangerer undervisningsopplegg i skolene i alle de tre nordnorske fylkene, samt vandreutstillinger og formidlingsarbeid for andre interesserte. Senteret holder til i et bygg staten delfinansierte i 2013-15 med rundt 90 mill. kroner. Narviksenteret hadde 36.000 besøkende i 2019, derav 5 400 elever og lærere. Narviksenteret lanserte en [formidlingsportal](#) i 2019 i samarbeid med forskningsprosjektet "I en verden av total krig: Norge 1939-1945". I 2021 ble Narviksenteret knyttet til KD-finansierte [Dembra](#). Narviksenteret har formelle samarbeidsavtaler og forskningsprosjekt med universitetene i nord, og samarbeider jevnlig

med Forsvarets høgskole, Årran, NTNU. Senteret er aktør i det Europeiske utvekslingsprogrammet Aktiv Ungdom. Senteret har bistått Nordisk Film med innspillingen av filmen "[Slaget om Narvik](#)", som har premiere i mars 2022 (koronautsatt). Senteret fikk korona-krisestøtte i 2020 begrunnet i bortfall av cruise-turist-inntekter. Tilskuddet til Narviksenteret for 2022 er om lag 9,6 mill. kroner.

Stiftelsen Arkivet

[ARKIVET](#) i Kristiansand er et informasjons- og dokumentasjonssenter om krigshistorien, folkeretten og menneskerettighetene, og et senter for demokrati og fredsskapende arbeid. Siden 2001 har stiftelsen holdt til i Gestapos hovedkvarter på Sørlandet under 2. VK. Om lag 20 personer er ansatt i senteret. En aktiv venneforening hjelper med drift og omvisning i Gestapokjelleren. ARKIVET hadde 21 000 besøkende i 2019, og 8 141 elever fikk undervisning. Senteret koordinerer [Dembra](#) på Sørlandet. ARKIVET fikk i 2016 midler til å etablere *Norsk senter for krigsseilerhistorie* og til drift av [Krigsseilerregisteret](#). I 2020 var registrering av 66 800 krigsseilerne ferdig. Nettdatabasen [Norsk digitalt fangearkiv](#) ble lansert i 2020 - et samarbeid med Falstadsenteret, og er delfinansiert av KD. I 2020 ble nettsiden [Minnehallen.no](#) lansert, hvor de 8 000 omkomne sjøfolkene blir løftet fram. Høsten 2020 ble et samarbeid med Universitetet i Agder formalisert. Stiftelsen er del av samarbeidet [Plattform](#), mellom kommunene i Agder, politiet og NAV om å forebygge radikalisering og ekstremisme. Et digitalt undervisningsopplegg for ungdomsskoleelever, [Valg og verdier](#), ble lansert i desember 2020. Driftstilskuddet er på om lag 17,5 mill. kroner for 2022.

Raftostiftelsen

[Raftostiftelsen](#) i Bergen ble etablert i 1987 til minne om professor i økonomisk historie Thorolf Rafto, for å fortsette hans arbeid med menneskerettigheter. Rafto stod for et personlig og oppsøkende menneskerettighetsarbeid, som innebar risikabel innsats for forfulgte regimekritikere og internasjonale støtteaksjoner. Stiftelsen har om lag 15 ansatte konsentrert om: 1) Den årlige [Raftoprisen](#). 2) Oppfølging av prismottakerne. 3) Undervisning i demokrati og menneskerettigheter. Raftoprisen gikk i 2021 til Human Rights Data Analysis Group (HRDAG), som arbeider for å fremskaffe beviser for brudd på menneskerettighetene. Raftostiftelsen er ansvarlig for Dembra på Vestlandet. Stiftelsen har utviklet [digitalisert dialogbasert undervisning](#) under koronapandemien, og deltar i et samarbeid om opplæringstilbudet [Demokratilæring på Utøya](#). Stiftelsen samarbeider med lærerutdanningene på Høgskulen på Vestlandet, Universitetet i Bergen og Norsk Lærerakademi. Den startet i 2018 opp skoleturneer til Rogaland og Sogn og Fjordane. Fagfornyelsen og nye læreplaner har aktualisert arbeidet til stiftelsen. Antall deltakere i opplæringstilbudet ble tredoblet de siste årene før pandemien. I 2019 fikk 10 000 elever, lærerstudenter og lærere undervisning i menneskeretter og demokrati. I forliket om budsjett for 2022 ble det besluttet å gi Raftostiftelsen 3 mill. kroner til å prosjektere utvidelse og oppgradering av [Raftohuset](#). KDs driftstilskudd til Raftostiftelsen er 7.3 mill. kr for 2022.

Nansensenteret

[Nansen Fredssenter](#) på Lillehammer ble etablert i 2010, gjennom sammenslåing av Nansen Dialog og Norsk Fredssenter, og er en selvstendig virksomhet under stiftelsen Nansenskolen. Senteret har 7 ansatte. Senteret fremmer fred, menneskerettigheter, dialog og forsoning gjennom opplæring, dokumentasjon og formidling av erfaringsbasert kunnskap. Det drives

freds- og dialogarbeid både i Norge og internasjonalt, og senteret har vært aktive blant annet på Vest-Balkan, i Afghanistan, Irak og Polen. I Norge samarbeider senteret med skoler, kommuner, trossamfunn, museer, høyskoler og universitet.

Nansen Fredssenter tilbyr [opplæring](#) og seminar i dialog, forsoningsarbeid, fredsundervisning og opplysningsarbeid. Kurs tilbys blant andre samfunnsledere, lærere, politikere, studenter, små og store organisasjoner, og dialogutøvere. Senteret har etablerte kontaktflater med ulike FN-organisasjoner, Europarådet, nasjonale myndigheter og samarbeider nært med en rekke aktører på fredssområdet. Nansen Fredssenter tar del i konflikthandtering på skoler i flere kommuner. Nansen Fredssenter gjennomførte 108 aktiviteter i 2020, hvorav halvparten som del av internasjonalt samarbeid. I tillegg kommer 87 aktiviteter i Chile gjennom UD-finansiert prosjekt. Senteret gjennomførte i 2020 dialogopplæring i Afghanistan og Polen. Kursdeltakere nådde ut til 14 000 mennesker i etterkant av [dialogopplæringen](#). I 2020 nådde senteret nærmere 5 000 personer som deltakere på aktiviteter. Om lag 400 av disse var lærere i grunnopplæringen, og over 500 var elever. Tilskudd for 2022 er 8,5 mill. kroner.

Det Europeiske Wergelandsenteret

The European Wergeland Centre ([EWC](#)) åpnet i 2009 og er stiftet av Stortinget og Europarådet. Senteret har et styre utnevnt av Kunnskapsdepartementet, etter oppnevning fra KD og Europarådet, og en stab på om lag 23 ansatte fra 9 land. Senteret er lokalisert i Oslo og er et ressurscenter for opplæring i demokratisk medborgerskap, menneskerettigheter og mellomkulturell forståelse for medlemsstatene i Europarådet. Senteret styrker disse verdiene gjennom å:

- Tilby kompetansebygging for personer innen utdanningsfeltet.
- Samarbeide med, og utvikle programmer for, nasjonale myndigheter.
- Støtte og anvende forskning på feltet.
- Bidra til politikkutvikling i Europarådet og dets medlemsland.
- Formidle informasjon og tjene som plattform og møteplass.

Totalt var 10 000 deltakere direkte involvert i EWCs prosjektrelaterte aktiviteter i 2020. 73 000 personer ble nådd gjennom aktiviteter gjennomført av EWCs deltakere. Senteret har sammen med 22. juli-senteret og Utøya AS utviklet et [opplæringstilbud](#) om 22. juli 2011 og demokratisk medborgerskap. Senteret arbeider tett med et stort antall eksperter innenfor utdanning, menneskerettigheter og kulturell forståelse. Driftstilskuddet til senteret er 11,7 mill. kroner for 2022. (EWC har særskilt post i budsjettet: kap, 224, post 71). I tillegg kommer tilskuddet til Nasjonalt Opplæringstilbud om 22. juli og demokratisk medborgerskap på 5 mill. kroner over kap. 226 post 21, som skal dekke kostnader for alle prosjektets samarbeidspartnere.